

Bilagor

Ordlista

Hadith: En benämning i islam på en kort utsaga av eller om profeten eller någon av hans följeslagare, vilken avser att fastställa vad som i en viss fråga är normerande sed. (Jfr *sunna*: profetens praxis, normerande sed).

Divan: Kronrådet i Ottomanska riket och Iran. Under 1800-talet omvandlades *divanen* efter europeiska förebilder till den styrande civila byråkratin.

Fatwa: Uttalande av en religiös lärd, ofta en mulla, i en fråga gällande den islamiska rätten. Under senare tid ökade betydelsen av både uttalandet och dem som fick rätten att ut-

färda uttalandet. Detta gav, i synnerhet bland shiiterna, uttalandet en islamiskt förpliktande karaktär.

Imam: Den arabiska ordet för ledare, böneledare för den gemensamma bönen. Inom shia-islam benämning på de legitima ledarna efter profeten. De efterträdde (eller måste enligt shiiter efterträda) profeten. Enligt shiiterna i Iran var de tolv heliga och ärvde ledarskapet från far till son. För att skilja dem från andra imamister som bara tror på fyra eller sex imamer kallas shiiterna i Iran för *tolfteimamisterna* eller *tolvsekten*.

Jihad: Islamiskt heligt krig mot hedniska fiender.

Janitsjar-soldater, (även *Janitsjar-armén* och *Janitsjarstyrkan*): Reguljärt infanteri i Ottomanska riket från 1300-talet till 1826.

Sadrizam: Storvesir, den främsta ämbets titeln i dessa muslimska riken fram till 1920-talet. Hans ställning kom från 1800-talet mer att likna en europeisk premiärministers.

Şeyhülislam: Chefen för det formella och statliga islamiska etablissemanget, alltså den högsta islamiska ämbetsmannen i Ottomanska riket. Tvärtemot ayatollornas ledande roll i det shia-islamiska samhället i Iran spelade *şeyhülislamer* sällan rollen som "islamiska ledare". Ledartiteln tillkom bara sultanen och användes då och då av ottomanska regeringar under senare tider.

Shia: "Parti", förkortning av *shi'at Ali* (alis parti), den gren av islam som i motsats till sunni räknar Ali Ibn Abi Talib och

manliga ättlingar till honom och Fatima (profetens dotter) som det muslimska samfundets legitima ledare⁷⁸³.

Sigeh eller *matah*: Ett shiitiskt, ofta tillfälligt äktenskap mellan en (gift eller ogift) man och en (ogift, frånskild eller änka) kvinna. Mannen betalar kvinnan (eller hennes förmyndare) och köper rätten att äga henne under en viss period⁷⁸⁴. Traditionen har gång på gång bekräftats av mullorna i Iran sedan 1979.

Tagje: Rätten att förneka och ljuga när det krävs. Tagje är en tradition som ger shiiterna rätt att förneka sin tro och sina åsikter när det är tillrådligt. De har alltså rätten att ljuga om det som kan skada dem på något sätt. ”Enligt islamiska ideologer (*fugaha*) kan shiiterna även erkänna en islamiskt icke-legitimerad regim så länge som avslöjandet av oppositionella åsikter eller vägran att erkänna riskerar deras liv, ägodelar, ära eller dylikt”⁷⁸⁵.

Ulema: vetenskapsmän, alltså de islamiska prästerna. Ordet användes både i Ottomanska riket och Iran för att understryka de sunni-islamiska och shiitiska mullornas islamiska vetenskap, trots att dessa grupper under 1800-talet fick olika uppgifter i dessa samhällen.

Ummat: Shiitisk anhängare. Enligt en berättelse som under senare tid har framförts av mullorna har shia-muslimen en religiös plikt att välja sin samhällsledare bland de shiitiska ayatollorna. De belönas annars inte av Gud för sina goda handlingar. Enligt principen om växelverkan mellan imam och

---

⁷⁸³ Nationalencyklopedin, band 16, s. 407.

⁷⁸⁴ Eyrumlu, 1988, s. 401.

⁷⁸⁵ Lambton, 1996, s. 256–258.

ummat, dvs. ledare och anhängare, måste anhängarna följa de shia-islamiska ledarnas (ayatollornas) råd och inte fatta beslut utifrån sin egen bedömning.

Vesirer: De högsta tjänstemännen, alltså ministrarna, i Ottomanska riket och Iran. Ordet används fortfarande i dagens Iran.

Vilayet-e fagih: De shiitiska mullornas heliga rätt att styra landet utan att väljas av folket, enligt mullornas nya berättelse om sin representativa roll och Khomeinis formulering i sin bok med denna titel.

Tidsperioder

Salim III, sultan 1789–1807

Mahmut II, sultan 1708–1839

Abdülaziz, sultan 1861-1876

Abdülhamit, sultan 1876–1909

Nasraddin, shah 1848–1896

Mozafarraddin, shah 1896–1906

Amir Kabir, premiärminister 1848–1852

Tanzimat 1839, 1861

Den konstitutionella revolutionen i Iran 1906

Den första konstitutionen i Ottomanska riket 1876

Den andra konstitutionen i Ottomanska riket 1908

Sepahsalar, Mirza Hossein Khan Moshir-aldovleh,:
befälhavare, premiärminister och rådgivare 1871–1880

Qadjar-dynastin 1885–1925

Safavi-dynastin 1502–1736